

ren de pesta», carta de Perpinyà, de 1561, RLR LIII, 1561), ni la forma amb *-z-* se submergeix abruptament més ençà de la serra: *deseset* i anàlegs són les formes que dominen encara en el més alt Empordà (Biure, etc., 1931), i això potser arribava abans un poc més a migjorn, judicant per l'aparició en manta cançó popular tradicional del Pre-Pirineu («*desanou* morts que 'n som fetas», MilàF, *Romlo.*, 115E romanç d'un «Francisco», que potser és el de Pavia, S. XVI). I *deza-búit* és una de les formes encara usades en el Pallars superior (Estañon, 1934); si bé allí avui ja en concurrença amb *disét*, etc. (Tavassan, 1934). Més cap a Migdia el tipus standard *divuit, dinou*, regna pertot, si bé, amb caràcter complet, només en el català central: en l'occidental Sud, *dençou* als Torms, *debiuit* i *dençou* a la Granja d'Escarp (1935). A l'Alguer ha quedat també la forma clàssica (*dençou*, AORBB VIII, 64).

A Mallorca també (*devuit*, BDLC XII, 241). I observo que, almenys localment, allí es manté la *e* sense relaxar-se en *e* neutra (*devúit, dençou*, a Muro, 1964), altre resultat del fenomen ja comentat, supra, en rossellonès. A les Illes menors hi ha hagut més vacil·lació.

A Eivissa, resumeix Villangómez la situació: «al camp es diu *disset, divuit, dinou*, com a Catalunya; a la ciutat, *desset, devuit, denou*, com a Mallorca» (*Llibre d'Eivissa*, 67); els detalls deuen ser més complicats: a St. Miquel de Balansat em deien «encara que és distintiva d'ací la pronúncia *dəvúit* i *dənçou*, també n'hi ha que diuen *divuit, dinou*» (1963); a la Vila sorpren una conversa telefònica en què un capellà deia *divúit* i la telefonista li contestava amb *dəvúit*.

Les formes amb *di-* semblen haver davallat més fonament a Menorca: «*disset, divuit, dinou*, de *desset*, etc.» (AFerrer Guinart, *Rond. Men.*, p. XVIII; Camps Merc., *Folkl. Men.*, p. 29). Els preceptistes mallorquins revisaran curiosament si, en una situació així, en què les formes innovades guanyen terreny des de tantes direccions, val la pena de resistir a la unitat aferrant-se a l'ús medieval.

En el domini valencià, la contracció de *deeset, deevit, deenou*, conduí a un trasllat de l'accent; explicable (com descabdello en BDC XXII, 1934, 250-1) per la formació d'una vocal llarga pretònica *dēsét, dēnou*, etc., que havia d'atraure sobre si l'accent, pel fet inusitat de pronunciar-se llarga en posició abans de l'accent. D'ací les formes valencianes normals *dēsset, dibuit, dēnou* (J. G. M. «El Camí», 14-IV-34; més aviat *dēnou* o *dēneu*, i *dēsset*), que ja dona com a tals Carles Ros, escrivint-les *desat, dibuit, denau* en els *Adages* de 1736 (p. 115), i així apareixen també en un doc. de 1459 (*deset, dibuit, denou*, monederia, BDC XXIV, 123, 129, al costat però de *dehuyt*, ib., § 114). Que des d'aquest temps l'accent ja devia estar traslladat es pot deduir del fet que ja llavors apareixen les formes amb *a* a l'última síl·laba: «sis cuyra-cas --- ab *debesat* parells de *gocets* e tres parells de ---», en un doc. d'arxiu valencià de 1457 (cit.

AlcM, s. v. *gocet*); «a Miquel Bermudes --- *denau* liures dos dinés per lo premi de tres representacions» en doc. de Val. de 1635, i de nou en un de 1640 (Ed. Julià, BRAE II, 537, 546). Per a l'explicació d'aquesta *a* (< *e* ultraoberta, en posició àtona, espècie fònica inusitada), veg. l'observació feta supra en els docs. rossellonesos.

Altrament aquesta *a* no és pas general localment ni en valencià vulgar (per bé que així escrigui també MGadea, *T. del Xè* I, 346; II, 79): sento *dēsset* en diverses comarques (Castellfort, Torrent, 1961-2, *dēsset* Teulada, 1935). En *dibuit* tenim *i* en valencià, ço que es pot comprendre per una acció harmònica o metafònica exercida sigui per la *u* o per la *i* següent, o per llurs influències sumades: no és sols la pron. del valencià central, sinó també a la Marina (Teulada, 1935), etc. En lloc de *dēnou* és vulgar *dēneu* a Teulada (1935) i a Benassal (mentre que es diria *dēnou* a Morella, BDLC X, 1918, 204, 209). En els ordinals corresponents: *dissetè, -ena, divuitè, -ena, dinovè, -ena*, conviuen també les variants antigues: en forma col·lectiva (tal com *dotzena*): «F. A., burguès de aquesta vila, del consell de la *desevuytena* eleta per lo consell general d'aquella per les actes de la Cort» (Perp., doc. de 1450, RLR XLIX, 298).

Deu-hores. Deu-cents. Deumesó. Deu-millèsim. I els antics latinismes *decussar, -ssat; decúria, decurió*.

1 Explicant força paral·lels del fenomen de trasllat d'accentual en diversos altres exemples. Als que cito allí se'n podrien afegir bastants de toponímics, com *Sórba* (Cardener), *Soorhà* PAGUS SUBURBANUS; *Sant Sèrni* < S. *Saernin* < *Sadernin* < SATURNINUS; *Sant Mòri* < S. *Mōri* < St. *Morī* < St. *Morii* < *Morī(z)i* < MAURITIUS.

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS: *desè, desena, desener, desenal, desembre, desembral, dècima, delme, delma, delmar, delmable, delmador, delmari, delmer, redelme, degà, degania, deganat, disset, divuit, dinou, dissetè, -ena, divuitè, -ena, dinovè, -ena, deu-hores, deu-cents, deumesó, deu-millèsim, decussar, decussat, decúria, decurió*

DEU, f. 'naixement d'aigua, indret on brolla una font, bullidor d'on surt un corrent', descabdellament fonètic del més antic *una dōu*, i primitivament *una dōz*; mot comú amb l'oc. *dotz* f., fr. dial. *douis* f. (sobretot frprov. i borg.) i piem. *doss*; d'origen incert; encara que se superposi enterament amb la forma del ll. *dux, DŪCIS*, 'conductor, guia, general', i s'acosti a *DUCTUS* 'conducente' i altres derivats de *DŪCERE*, els significats discrepen del tot i es diferencia greument de la forma gramatical d'aquests masculins; etimologia probablement pre-romana, i l'estructura de la base **DŪCI-* femenina suggereix un punt de partida indoeuropeu; potser un *DOUKIS* o *DŪKIS* 'borboll de les aigües, bullidor' de l'arrel *DHEU-/DHEUK-* 'moure's bulliciosament, arremolinar-se', cf. letó *dūksne, dūkste* 'toll, aigüamoll', *dūkti* 'bullir, brunzir, tempestejar', lit. *dūkti* 'enfurir-se', sànscrit *dhūksate* 'abranda, avi-